

CAPITOLUL 5: COOPERAREA JUDICIARĂ ÎN MATERIE PENALĂ

1.1 IMPACTUL TRATATULUI DE LA LISABONA ASUPRA COOPERĂRII JUDICIARE ÎN MATERIE PENALĂ

După cum ați văzut în primele capitole ale Manualului, Tratatul de la Lisabona a fost și este considerat ca fiind un tratat care simplifică structura Uniunii Europene și permite o mai bună garantare a protecției drepturilor cetățenilor Uniunii Europene. Totuși, într-un domeniu ce interesează practicienii în materia dreptului penal, aceste îmbunătățiri sunt însoțite și de sporirea complexității obligațiilor ce le revin.

Astfel, în domeniul cooperării judiciare în materie penală, practicienii au lucrat în paralel, începând cu 1 decembrie 2009 și până în prezent, cu două tipuri de legislație europeană și reguli diferite de aplicare a acesteia. Pe de o parte, sunt în vigoare convențiile, deciziile și deciziile-cadru specifice fostului pilon al III-lea al UE, iar pe de altă parte vor fi în vigoare regulamente, directive, decizii specifice fostului pilon I al UE.

Cum s-a ajuns la această situație?

O primă explicație constă în faptul că statele membre consideră dreptul penal și politicile penale ca făcând parte din esența suveranității naționale și, de aceea, au avansat reticent pe drumul cooperării penale. Această reticență a fost influențată, pe de o parte, de necesitatea practică de a rezolva anumite probleme la nivelul UE, iar, pe de altă parte, de rezistența la această soluție. Ca o consecință, majoritatea legislației UE în domeniul penal este elaborată într-o manieră care să încurajeze cooperarea între sistemele judiciare ale statelor membre și nu impune reguli uniforme de drept penal substanțial sau de procedură penală.

O a doua explicație rezultă din modul în care a fost construită Uniunea Europeană.

Un scurt istoric instituțional al domeniului penal în cadrul Uniunii Europene

Vă reamintiți că Tratatul instituind Comunitatea Economică Europeană din 1957 nu conținea prevederi prin care să fie conferite competențe Comunității Economice Europene în materie penală. Dacă avea loc, cooperarea între statele membre în acest domeniu era realizată numai sub egida convențiilor bilaterale sau multilaterale încheiate în cadrul Consiliului Europei.

Cooperarea propriu-zisă, la nivelul miniștrilor de afaceri interne din statele Comunității, a început în mod informal în anii 1970, în domenii precum combaterea terorismului, a traficului de droguri și controlul frontierelor.

Așa numitul grup TREVI¹ a fost creat în iunie 1976, ca urmare a cererii Consiliului European.

Pe parcursul dezvoltării Comunității, câteva state membre au fost convinse că îndeplinirea obiectivului libertății de circulație a persoanelor în cadrul Comunității, într-un mod vizibil și eficient pentru cetățeni, va conduce la eliminarea controalelor fizice la frontierele interne. Totuși, o asemenea măsură impunea măsuri compensatorii, precum

---

¹ Denumirea de TREVI se referă fie la fântâna Trevi din Roma, orașul în care au avut loc primele întâlniri, fie vine de la acronimul francez pentru *Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence Internationale*. În mod gradual, grupul a început să se întâlnească în diferite configurații: TREVI I pentru contra-terorism, TREVI II pentru pregătire polițienească și schimb de informații, TREVI III pentru combaterea criminalității organizate, TREVI 92 pentru eliminarea controlului persoanelor la frontierele interne.

întărirea controlului la frontierele externe, o politică comună privind vizele și cetățenii din state terțe și o cooperare rapidă între serviciile de poliție și sistemele judiciare. Toate acestea pentru a se asigura că libertatea de circulație a persoanelor nu devine și libertatea de circulație a infractorilor.

De aceea, la 14 iunie 1985, Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Olanda au semnat într-o comună din Luxemburg numită Schengen, la frontiera cu Franța și Germania, **Acordul Schengen** care stabilea măsuri pe termen scurt și obiective pe termen lung pentru abolirea graduală a controlului la frontiere. Eliminarea controlului era condiționată de adoptarea unor măsuri compensatorii în materia cooperării polițienești și judiciare.

La 1 noiembrie 1993, Tratatul de la Maastricht a introdus în cadrul Titlului VI al Tratatului instituind Uniunea Europeană prevederi privind cooperarea în materia Justiției și Afacerilor Interne, reprezentând al treilea „pilon” al Comunității, alături de Comunitatea Europeană ce reprezenta pilonul I și Politica Externa și de securitate comună, ce reprezenta pilonul al II-lea.

Aceste prevederi nu mai constituiau un corolar al libertății de circulație a persoanelor, ci erau îndreptate spre realizarea unei cooperări eficiente în materia combaterii criminalității transfrontaliere și a migrației ilegale. Au fost introduse 10 articole care se ocupau de nouă domenii de interes comun: politica privind azilul, reguli privind trecerea frontierelor externe, exercitarea controlului la aceste frontiere, politica privind migrația și cetățenii ai statelor terțe, combaterea drogurilor, combaterea fraudei la nivel internațional, cooperarea judiciară în materie civilă, cooperarea polițienească și cooperarea judiciară în materie penală. Al treilea pilon funcționa pe baza unanimității în cadrul Consiliului Uniunii Europene, iar celelalte instituții (Parlamentul European, Comisia și Curtea de Justiție) aveau un rol limitat.

Să ne reamintim că Tratatul de la Amsterdam, intrat în vigoare la 1 mai 1999, a reprezentat o schimbare majoră în ceea ce privește modul de adoptare al deciziilor în domeniu. Măsurile privind vizele, azilul, controlul la frontierele externe și cooperarea judiciară în materie civilă au fost „comunitarizate”, au fost transferate din Tratatul instituind Uniunea Europeană în Tratatul instituind Comunitatea Europeană (TCE), respectiv din pilonul al III-lea în pilonul I. Modul de adoptare a deciziilor a fost schimbat de la unanimitate la majoritate calificată pentru prevederile transferate în TCE.

În același timp, prin intermediul unui Protocol, Convenția Schengen și protocoalele sale au fost incorporate în tratate. În prezent, zona Schengen cuprinde 22 de state membre ale Uniunii Europene (excepțiile fiind reprezentate de Marea Britanie, Irlanda, Cipru, Bulgaria și România). În plus, cuprinde trei state asociate la această zonă (Norvegia, Islanda, Elveția și Liechtenstein).

Legislația UE ante Lisabona

În cadrul Titlului VI al Tratatului instituind Uniunea Europeană (ante Lisabona) Consiliul Uniunii Europene, în unanimitate, la inițiativa statelor membre sau a Comisiei, avea posibilitatea de a adopta patru tipuri de acte: poziții comune, decizii-cadru, decizii și convenții.

Pozițiile comune sunt instrumente politice, ce definesc abordarea unei probleme de către Uniunea Europeană. Parlamentul European nu participă la adoptarea acestora, iar Curtea de Justiție nu are competența de a se pronunța asupra acestora.

Convențiile sunt acorduri internaționale, specifice dreptului internațional public: Consiliul Uniunii Europene poate recomanda ratificarea acestora de către statele membre, iar ratificarea se face în conformitate cu prevederile constituționale ale statelor și regulile dreptului internațional public.

Deciziile-cadru sunt similare directivelor, în sensul că sunt obligatorii pentru statele membre în ceea ce privește rezultatul ce trebuie atins, dar autoritățile naționale pot alege metodele și forma prin care ajung la rezultat. Pot fi folosite pentru armonizarea legislativă în materie penală. Există și o diferență între deciziile cadru și directive: primele nu au efect direct.

Deciziile sunt similare cu actele având același nume din fostul pilonul I al UE, sunt obligatorii, dar nu au efect direct.

Tratatul de la Lisabona, eliminarea pilonului al III-lea și alte schimbări

1.1.3.1 Comunitarizarea fostului pilon al III-lea

Una din cele mai importante schimbări aduse de Tratatul de la Lisabona este reprezentată de eliminarea fostului pilon al III-lea.

Prin Tratatul de la Lisabona toate problemele legate de cooperarea polițienească și judiciară în materie penală au fost alăturate prevederilor referitoare la vize, azil, imigrare și alte politici legate de libera circulație a persoanelor din fostul pilon I, sub titlul „Spațiul de libertate, securitate și justiție”, Titlul V al TFUE.

Spațiul de libertate, securitate și justiție cuprinde, în acest moment:

- a) politici privind controlul la frontiere, dreptul de azil și imigrarea;²
- b) cooperarea în materie civilă, inclusiv în materia dreptului familiei, cu competența pentru Parlamentul European și Consiliu de a adopta măsuri care urmăresc să asigure: recunoașterea reciprocă între statele membre a deciziilor judiciare și extrajudiciare și executarea acestora; comunicarea și notificarea transfrontalieră a actelor judiciare și extrajudiciare; compatibilitatea normelor aplicabile în statele membre în materie de conflict de legi și de competență; cooperarea în materie de obținere a probelor; accesul efectiv la justiție; eliminarea obstacolelor din calea bunei desfășurări a procedurilor civile, la nevoie prin favorizarea compatibilității normelor de procedură civilă aplicabile în statele membre; dezvoltarea unor metode alternative de soluționare a litigiilor; sprijinirea formării profesionale în domeniu a magistraților și a personalului din justiție;³
- c) cooperarea în materie penală;
- d) cooperarea polițienească.

Din punctul de vedere al luării deciziilor și adoptării legislației la nivelul Uniunii Europene, această alăturare înseamnă că, pentru cea mai mare parte a prevederilor tratatului, deciziile la nivelul Consiliului vor fi adoptate cu majoritate calificată și împreună cu Parlamentul European (procedura legislativă ordinară).

Pentru practicieni, aceasta înseamnă că în domeniul cooperării judiciare penale vor fi folosite actele legislative obișnuite definite de art. 288 TFUE: regulamente, directive, decizii. După adoptarea lor, aceste acte presupun respectarea principiului supremației dreptului Uniunii Europene asupra dreptului național, a principiului efectului direct al prevederilor actelor UE (în condițiile prevăzute de jurisprudența Curții), răspunderea statului membru pentru prejudiciile produse justițiabilului prin încălcarea dreptului UE.

Mai mult, în implementarea sau transpunerea lor vor fi aplicabile principiile generale de drept al UE: principiul nediscriminării, principiul proporționalității etc.

Instituțiile UE au competențe depline, ceea ce va conduce, în special, la creșterea competențelor de control ale Comisiei Europene și Curții de Justiție privind implementarea

² Art. 77-80 TFUE.

³ Art. 81 TFUE.

de către statele membre a actelor legislative. De exemplu, Comisia are competența de a introduce și în domeniul cooperării în materie penală acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către statele membre, competențe pe care până acum le deținea numai pentru domeniile acoperite de Tratatul CE în temeiul fostului art. 226 CE.

1.1.3.2 Cooperarea judiciară în materie penală

Tratatul de la Lisabona permite legiuitorului european să adopte măsuri privind:

- a) instituirea unor norme și proceduri care să asigure recunoașterea, în întreaga Uniune, a tuturor categoriilor de hotărâri judecătorești și decizii judiciare;
- b) prevenirea și soluționarea conflictelor de competență între statele membre;
- c) sprijinirea formării profesionale a magistraților și a personalului din justiție;
- d) facilitarea cooperării dintre autoritățile judiciare sau echivalente ale statelor membre în materie de urmărire penală și executare a deciziilor;
- e) stabilirea de norme minime cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună;
- f) încurajarea și sprijinirea acțiunea statelor membre în domeniul prevenirii criminalității.
- g) structura, operațiunile, domeniul de acțiune și obiectivele Eurojust⁴ și Europol⁵.

Noile prevederi sunt de natură să afecteze dreptul penal substanțial și procesul european într-o manieră limitată.

În timp ce art. 31 al fostului TUE (ante Lisabona) începea cu cuvintele: „acțiunea comună în domeniul cooperării judiciare în materie penală vizează, printre altele...” indicând caracterul non-exhaustiv al listei ce urma, art. 82, 83 și 87 TFUE sunt elaborate într-o manieră limitativă, ceea ce indică faptul că lista problemelor pentru care sunt conferite competențe Uniunii (de acțiune și legiferare) este una exhaustivă. În plus, paragrafele de început ale art. 82 și 83 stabilesc o condiție limitativă pentru acțiune la nivel european, respectiv dimensiunea transfrontalieră. Aceste limitări sunt balansate de prevederi care permit Consiliului UE, în unanimitate și cu consimțământul Parlamentului European, să extindă lista problemelor în care poate interveni în viitor, dacă este cazul.

Pe de altă parte, prevederile referitoare la atribuțiile Eurojust și Europol sunt elaborate într-o manieră non-exhaustivă: „aceste atribuții pot include...”⁶

În plus, art. 83(2) TFUE clarifică o problemă controversată care a apărut atunci când în 2003 și 2005 au fost adoptate două decizii-cadru care solicitau introducerea de sancțiuni penale în domeniul protecției mediului înconjurător.⁷ Cele două decizii-cadru au fost

---

⁴ Eurojust este un organism format din câte un reprezentant al celor 28 de state membre, detașat la sediul din Haga. Membrii naționali sunt de profesie procurori, judecători sau ofițeri de poliție cu o competență echivalentă, având o bogată experiență profesională. Sarcina Eurojust este de a spori eficiența autorităților naționale de cercetare și urmărire penală, atunci când acestea se confruntă cu forme grave de criminalitate organizată și transfrontalieră, precum și de a-i aduce cât mai rapid și eficient în fața justiției pe cei care încalcă legea. Eurojust coordonează activitatea autorităților naționale, în fiecare fază a cercetării și urmăririi penale, în acest tip de cazuri. Se ocupă, de asemenea, de soluționarea impedimentelor și problemelor practice generate de diferențele dintre sistemele juridice din statele membre. (<http://www.eurojust.europa.eu/Pages/languages/ro.aspx>)

⁵ Europol este un organism format din reprezentanți ai statelor membre și ai unor state terțe (SUA, Australia, Canada, Norvegia) care gestionează informații din domeniul combaterii fenomenului infracțional. Este alcătuit din polițiști, vameși, analiști servicii de informații ce au ca sarcină sporirea eficienței cooperării autorităților de aplicare a legii în ceea ce privește prevenirea și combaterea infracțiunilor de terorism și criminalitate internațională. (<https://www.europol.europa.eu/>)

⁶ Art. 85 și 87 TFUE.

⁷ Decizia cadru 2003/80/JAI din 27 ianuarie 2003 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și Decizia-cadru 2005/667/JAI din 12 iulie 2005 de consolidare a cadrului penal pentru aplicarea legii împotriva poluării cauzate de nave.

declarate invalide de către Curtea de Justiție.⁸ În prima hotărâre, Curtea a subliniat că dreptul penal nu se încadrează, în principiu, în sfera competenței Comunității. Cu toate acestea, Curtea a acceptat faptul că există o competență implicită a Comunității legată de un temei juridic specific și că aceasta poate să adopte măsuri adecvate cu caracter penal, cu condiția să existe necesitatea combaterii încălcărilor în ceea ce privește punerea în aplicare a obiectivelor Comunității, iar măsurile respective să urmărească asigurarea deplinei eficiențe a politicii comunitare în cauză. În a doua hotărâre, Curtea a constatat că stabilirea tipului și a nivelului sancțiunilor penale ce trebuie aplicate nu se încadrează în sfera competenței Comunității.

Astăzi, art. 83(2) TFUE permite legiuitorului european să adopte directive prin care se pot stabili norme minime referitoare la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domeniul în cauză, în cazul în care „apropierea actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre în materie penală se dovedește indispensabilă pentru a asigura punerea în aplicare eficientă a unei politici a Uniunii într-un domeniu care a făcut obiectul unor măsuri de armonizare”.

1.1.3.3 Parchetul European

Pentru întâia dată, se prevede la nivel de tratat posibilitatea creării unui Parchet European, în scopul combaterii infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii. Astfel, Consiliul, hotărând în unanimitate, după aprobarea Parlamentului European, poate adopta un regulament în acest sens. Parchetul European ar avea competența de a cerceta, urmări și trimite în judecată, după caz în colaborare cu Europol, autorii și coautorii infracțiunilor care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii. Aceasta înseamnă că va exercita în fața instanțelor competente ale statelor membre acțiunea publică în legătură cu aceste infracțiuni.⁹

1.1.3.4 Proceduri specifice pentru control democratic în cadrul Spațiului de libertate, securitate și justiție

Tratatul de la Lisabona a introdus și alte elemente instituționale noi destinate să îmbunătățească funcționarea acestui Spațiu.

Primul din acestea confirmă rolul Consiliului European¹⁰ de elaborare a orientărilor strategice ale planificării legislative și operaționale în cadrul spațiului de libertate, securitate și justiție, ceea ce va permite perpetuarea programelor de 5 ani în materie legislativă, precum Programul Tampere 1999, Haga 2004 și Stockholm 2009.

Al doilea sporește controlul democratic în acest domeniu, prin alocarea unui rol specific parlamentelor naționale care trebuie să evalueze respectarea principiului subsidiarității în materia cooperării penale, să evalueze activitatea Eurojust și să examineze activitatea Europol.¹¹

1.1.3.5 Control judiciar

Tratatul de la Lisabona conferă competență deplină Curții de Justiție în cadrul Spațiului de libertate, securitate și justiție.

---

⁸ Hotărârea *Comisia/Consiliul*, C-176/03, ECLI:EU:C:2005:542 și hotărârea *Comisia/Consiliul*, C-440/05, ECLI:EU:C:2007:625.

⁹ Art. 86 TFUE.

¹⁰ Art. 68 TFUE.

¹¹ Art. 69, 85 și 88 TFUE.

În primul rând, toate tipurile de acțiuni existente anterior în cadrul Comunității, iar în prezent în cadrul TFUE, pot fi exercitate în cadrul Spațiului de libertate, securitate și justiție. De exemplu, Comisia și statele membre pot introduce acțiuni pentru neîndeplinirea obligațiilor ce rezultă din tratat, iar Parlamentul European și justițiabilii pot introduce acțiuni în anulare ale actelor UE. În ipoteza în care Comisia introduce o acțiune pentru neîndeplinirea obligațiilor ce rezultă din tratat în fața Curții de Justiție, Curtea poate impune statului membru respectiv plata unei sume forfetare și/sau a unei penalități cu titlu cominatoriu, în limita valorii indicate de Comisie.

Nu mai există limitări în ceea ce privește procedura trimerilor preliminare în acest domeniu. În consecință, este asigurată o mai bună protecție a drepturilor cetățenilor și va fi mai bine controlată implementarea legislației UE în materia cooperării penale, care va conduce la creșterea încrederii reciproce între statele membre.

1.1.3.6 Prevederi tranzitorii pentru fostul pilon al III-lea

Protocolul numărul 36 privind dispozițiile tranzitorii, anexat tratatelor de Tratatul de la Lisabona, cuprinde două prevederi relevante pentru *acquis*-ul în domeniul fostului pilon al treilea.

Articolul 9 precizează că actele instituțiilor Uniunii adoptate în temeiul TUE, precum și convențiile încheiate între statele membre în cadrul pilonului al III-lea înainte de intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona vor continua să producă efecte juridice atât timp cât nu sunt abrogate, anulate sau modificate.

În concret, efectele juridice ale deciziilor-cadru și deciziilor vor fi aceleași (în principal, nu au efect direct, dar legislația națională trebuie interpretată în conformitate cu obiectivele lor, conform jurisprudenței de tip *Pupino*), atât timp cât aceste acte nu vor fi fost abrogate, anulate sau modificate în temeiul tratatelor.

Articolul 10 prevede o perioadă de tranziție de 5 ani pentru toate statele membre. În această perioadă atribuțiile Comisiei, în temeiul articolului 258 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, nu se aplică, iar atribuțiile Curții de Justiție a Uniunii Europene, în temeiul titlului VI din Tratatul privind Uniunea Europeană, în versiunea în vigoare înainte de intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, rămân neschimbate, inclusiv în cazul în care au fost acceptate în temeiul art. 35 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană menționat. Oricum, această înghețare a competențelor încetează în momentul în care un act specific fostului pilon al III-lea este modificat, abrogat, înlocuit.

În momentul în care, de exemplu, Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre va fi modificată sau înlocuită printr-o directivă, întregul act se va supune regulilor prevăzute de Tratatul de la Lisabona – pot fi introduse de către justițiabili europeni acțiuni în anulare în fața Curții și acțiuni pentru prejudiciul produs prin încălcarea dreptului UE în fața instanțelor naționale, iar de către Comisie pot fi introduse acțiuni pentru încălcarea prevederilor din cadrul actului modificat.

În orice caz, înghețarea competențelor a încetat să existe după 5 ani de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, respectiv la 1 decembrie 2014.

1.2 ASISTENȚA JUDICIARĂ ÎN MATERIE PENALĂ. CONVENȚIA DIN 29 MAI 2000 PRIVIND ASISTENȚA JUDICIARĂ RECIPROCĂ ÎN MATERIE PENALĂ ÎNTRE STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Obiective de formare	înțelegerea stadiului actual de dezvoltare a cooperării judiciare penale între statele membre; identificarea instrumentelor electronice necesare pentru facilitarea cooperării penale; utilizarea și completarea formularelor folosite în cadrul asistenței penale în cadrul UE
Teme abordate	citarea persoanei cu domiciliul cunoscut în UE; norme aplicabile; modalități de citare; audierea martorului cu domiciliul în alt stat membru; protecția dreptului la apărare
Sediul materiei (texte relevante)	Art. 81-82 TFUE Convenția din 29 mai 2000 privind asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene
	Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, Titlul 7
Hotărâri importante	-
Website	Atlasul judiciar în materie penală, la: http://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_Home.aspx portalul e-justice, la: https://e-justice.europa.eu/home.do?sufix=19&plang=ro&action=home pagina Ministerului Justiției, la: http://www.just.ro/Cooperarejudiciar%C4%83/tabid/61/Default.aspx

De ce?

De ce să citiți acest capitol? Bifați una sau mai multe căsuțe:

- Pentru că în timpul facultății nu au fost predate astfel de lucruri.
- Pentru că toată lumea se blochează când trebuie să citeze în străinătate.
- Pentru că nu am aripi ca să zbor după părțile din dosar prin toată Europa.
- Pentru că nici nu știu de unde să încep ca să audiez un martor în străinătate.
- Pentru că pică sigur cel puțin la lucrare, dacă nu (și) la examen.
- Pentru că drumul cel clar prin univers trece prin mijlocul unei păduri sălbatice.

Introducere

Atunci când într-un dosar penal există elemente de extraneitate, statele își pot acorda asistență judiciară în materie penală, în vederea soluționării aceluși dosar. Asistența se realizează urmând regulile prevăzute în tratate bilaterale sau multilaterale încheiate în acest sens. Aceste tratate sau convenții se supun logicii contractelor, devenind obligatorii numai dacă toate părțile implicate sunt de acord cu textul tratatului, prin ratificare sau aderare. Regulile de interpretare a tratatelor sau convențiilor sunt stabilite prin Convenția de la Viena cu privire la interpretarea tratatelor.

Din punct de vedere teoretic, asistența judiciară în sens larg cuprinde extrădarea, transferul procedurilor penale, recunoașterea și executarea hotărârilor, precum și transferul persoanelor condamnate. Asistența judiciară în sens restrâns exclude problematica extrădării și, din punctul de vedere al practicienilor, cuprinde sprijinul furnizat de autoritățile judiciare ale unui stat celor din alt stat pentru realizarea anchetelor și cercetării judecătorești, sprijin ce poate cuprinde comunicarea de citații sau alte acte de procedură sau furnizarea de informații, dar și echipe comune de anchetă.

Necesitatea combaterii eficiente a criminalității transfrontaliere a impus și o altă delimitare, întrucât cooperarea internațională în materie penală include și metode moderne de anchetă, precum audierile prin videoconferință, livrări supravegheate de obiecte ilicite, folosirea de investigatori sub acoperire etc. De aceea, organele de aplicare a legii au un rol determinant în asistența judiciară. Astfel, asistența în care sunt implicați numai procurorii și judecătorii se numește asistență judiciară, pe când asistența în care, pe lângă magistrați sunt implicați și polițiștii și vameșii, se numește asistență reciprocă sau cooperare internațională.

Asistența judiciară

Asistența judiciară de natură clasică se bazează pe anumite principii, cum ar fi reciprocitatea, dubla incriminare, specialitatea, ordinea publică etc. În plus, o autoritate centrală (sau mai multe), de exemplu Ministerul Justiției, se ocupă de transmiterea solicitărilor pentru realizarea asistenței judiciare. Legislația europeană adoptată recent a modificat sau a anulat aplicarea câtorva dintre aceste principii și a restrâns foarte mult rolul autorităților centrale în ceea ce privește transmiterea cererilor de asistență.

Complexitatea asistenței judiciare pe care o resimte un practician este o consecință a acumulării de reglementări internaționale și naționale care trebuie aplicate în același timp: autoritățile solicitante trebuie să stabilească în fiecare situație care este instrumentul aplicabil, să verifice dacă există prevederi mai favorabile și, în ceea ce privește convențiile multilaterale, să identifice părțile, precum și posibilele declarații sau comunicări cu privire la modalitățile de transmitere și limbile acceptate.

Cadrul juridic național în ceea ce privește asistența judiciară este oferit de Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, modificată, precum și de Codul de Procedură Penală (în conformitate cu art. 7 al Legii nr. 302/2004, solicitările trimise autorităților române sunt îndeplinite conform regulilor de drept penal procedural, în condițiile în care Legea nr. 302/2004 nu prevede altfel).

Autoritățile centrale

Majoritatea acordurilor stipulează că cererile adresate autorităților judiciare trebuie să fie transmise și înapoiate prin intermediul autorităților centrale.

În România autoritățile centrale sunt Ministerul Justiției (pentru cererile din faza de judecată și de executare a pedepsei, de asemenea pentru extrădarea și transferul persoanelor condamnate), Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție (pentru cererile din faza de urmărire penală) și Ministerul Administrației și Internelor (pentru cererile referitoare la cazierele judiciare).

La Ministerul Justiției a fost creat în cadrul Direcției de Drept Internațional și Tratatate un Serviciu pentru Cooperarea Judiciară Internațională în Materie Penală, iar în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și al Parchetului Național Anti-corupție au fost create servicii similare.

Definiții

Articolul 171 din Legea nr. 302/2004 definește asistența judiciară internațională în materie penală ca fiind reprezentată de următoarele activități:

- comisiile rogatorii internaționale;
- audierile prin videoconferință;

- înfățișarea în statul solicitant a martorilor, a experților și a persoanelor urmărite penal;
- transmiterea de acte de procedură întocmite în cursul procedurilor penale;
- cazierul judiciar;
- alte forme de asistență judiciară.

Comisiile rogatorii internaționale în materie penală se definesc drept o formă de asistență judiciară constând în autorizația acordată de o autoritate judiciară a unui stat unei autorități dintr-un alt stat, care are răspunderea de a îndeplini, în numele primei, anumite activități judiciare referitoare la o anumită procedură penală. Obiectul comisiilor rogatorii constă în principal în:

- localizarea și identificarea persoanelor și obiectelor;
- audierea inculpaților, a părților vătămate și a altor părți, a martorilor și a experților, precum și confruntarea acestora;
- perchezițiile, ridicarea de obiecte și documente, sechestrul și confiscarea specială;
- cercetarea și reconstituirile la fața locului;
- expertizarea, constatările tehnico-științifice, precum și criminalistice;
- transmiterea de informații necesare într-o anumită procedură, interceptarea și înregistrarea audio și video, examinarea documentelor din arhive și a dosarelor specializate, precum și alte acte de procedură;
- transmiterea de obiecte care să fie folosite ca mijloace materiale de probă;
- transmiterea de documente sau dosare.

Conținutul cererilor de asistență judiciară și al documentelor însoțitoare

Conform Legii nr. 302/2004, care se aplică atunci când nu au prioritate în aplicare prevederile acordurilor internaționale sau bilaterale, o solicitare de asistență judiciară trebuie să specifice:

- denumirea autorității judiciare solicitante și solicitate;
- obiectul și motivele solicitării;
- clasificarea juridică a actelor și rezumatul faptelor;
- datele de identificare ale urmăritului penal, ale inculpatului sau ale persoanei condamnate, ale martorului sau ale expertului, după caz;

Cerințe suplimentare:

- descrierea asistenței solicitate (lista explicită a acțiunilor procedurale solicitate);
- numele și adresa persoanei căreia urmează să i se trimită documente – adresa trebuie să includă, în cazul orașelor: localitatea, județul (sectorul), strada, numărul și blocul unde domiciliază persoana căreia urmează să i se trimită documente, iar în cazul comunelor: județul, comuna și satul; dacă este necesar, se vor indica și orice alte informații necesare în scopul stabilirii adresei persoanei căreia urmează să i se trimită documente;
- o solicitare pentru trimiterea de citații trebuie făcută de autoritatea română cu cel puțin 40 de zile înainte de data la care este necesară înfățișarea persoanei;
- motivele pentru și detalierea oricărei proceduri speciale sau formalități pe care o dorește
- respectată statul solicitant;
- indicarea oricărui termen limită în cadrul căruia trebuie îndeplinită solicitarea și rațiunile de existență ale acestui termen limită; precum și alte informații necesare pentru executarea adecvată a solicitării.

În funcție de natura și de obiectul solicitării, trebuie anexate documente însoțitoare, după caz. Aceste documente trebuie să fie certificate de autoritatea judiciară solicitantă și sunt scutite de orice alte formalități de suprlegalizare.

Dacă statul solicitant dorește ca martorii sau experții să depună un jurământ, trebuie să solicite acest lucru în mod special, iar România este obligată să respecte solicitarea, dacă legislația română nu o interzice.

Legea nr. 302/2004 prevede că, la solicitarea specială a statului respectiv, România trebuie să specifice data și locul executării comisiilor rogatorii. Funcționarii și persoanele interesate menționate de statul solicitant pot asista și colabora la executarea comisiilor rogatorii, în cadrul limitelor permise prin legislația României.

■ Convenția 2000

În cadrul Uniunii Europene, un moment important în dezvoltarea asistenței reciproce este reprezentat de adoptarea și intrarea în vigoare a **Convenției din 29 mai 2000 privind asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene** (Convenția 2000).

Dispozițiile acestei noi convenții de asistență judiciară în materie penală au drept obiectiv asigurarea unei asistențe judiciare cât se poate de rapidă, eficientă și completă între statele Uniunii pentru a lupta cât mai eficient împotriva criminalității. Instrumentul juridic al UE permite comunicarea actelor de procedură prin poștă și reglementează forme moderne de asistență: audierile prin videoconferință și prin telefon, livrările controlate, supravegherea transfrontalieră, transmiterea spontană de informații etc.

Convenția a intrat în vigoare pentru o parte din statele membre ale Uniunii Europene la 23 august 2005.

Pentru România, potrivit art. 1 din Decizia Consiliului nr. 2007/63/CE din 8 noiembrie 2007 privind aderarea Bulgariei și a României la Convenția cu privire la asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene, adoptată de către Consiliu în temeiul articolului 34 din Tratatul privind Uniunea Europeană, Convenția intră în vigoare la 1 decembrie 2007 și se aplică în relația cu celelalte state membre care au devenit parte la ea până în prezent.¹²

Convenția UE de asistență judiciară reciprocă este transpusă în Titlul VII al Legii 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

1.2.7.1 Caracteristici esențiale

În cele mai multe dintre situații, Convenția permite contactul direct între autoritățile judiciare solicitante și solicitate.

Dispoziții generale

Relațiile cu celelalte convenții.

Convenția 2000 completează între statele membre ale Uniunii Europene Convenția de asistență judiciară în materie penală din 20 aprilie 1959, adoptată sub egida Consiliului Europei.

Aplicarea teritorială a convenției (articolul 26)

---

¹² Austria, Belgia, Bulgaria, Cipru, Republica Cehă, Germania, Danemarca, Estonia, Spania, Franța, Marea Britanie, Ungaria, Lituania, Letonia, Olanda, Portugalia, Polonia, Suedia, Finlanda, Slovenia, Slovacia.

Convenția se aplică în cadrul Uniunii Europene, precum și în relația cu Islanda și Norvegia.

În ceea ce privește Franța, Convenția din 29 mai 2000 se aplică pe teritoriul metropolitan și în departamentele de peste mare, dar nu la teritoriile de peste mare.

În ceea ce privește Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord: pentru Gibraltar convenția se va aplica încă de la intrarea sa în vigoare pentru Regatul Unit. În ceea ce privește insulele anglo-normande și insula Man, intrarea în vigoare a convenției va trebui să fie însoțită de un aviz scris al Regatului Unit transmis Consiliului UE și de o decizie a acestuia luată în unanimitate.

Sub rezerva eventualelor declarații pe care le-ar putea formula Olanda, convenția se va aplica de asemenea la tot teritoriul său, inclusiv la posesiile sale de peste mare.

Dispoziții specifice anumitor state membre

Dispoziții specifice se aplică pentru Irlanda și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (transmiterea cererilor de asistență, articolul 6 § 3), la Luxemburg (protecția datelor cu caracter personal, articolul 23 § 7), Norvegia și Islanda (dispoziții legate de acordul Schengen, intrarea în vigoare a Convenției, articolul 29).

1.2.7.2 Principalele inovații

Dispoziții care tind să extindă domeniul asistenței judiciare în materie penală

Nu este posibil ca un stat membru să refuze asistența în cauze care se referă la răspunderea penală a persoanelor juridice (Articolul 3 al Convenției).

Chiar dacă dreptul național al statului solicitat nu prevede răspunderea penală a persoanelor juridice, acesta trebuie să acorde asistență statului care i-o cere pentru o cauză de genul acesta.

Statele părți la această convenție nu mai pot, prin aplicarea articolului 5 al Convenției din 20 aprilie 1959, să refuze o cerere de asistență pe motiv că privește infracțiuni pentru care răspunderea persoanelor juridice nu este prevăzută de legislația lor națională.

Reguli noi și flexibile referitoare la asistența penală

Termene de executare a cererilor de asistență (articolul 4)

Articolul 4 al convenției 2000 subliniază interesul autorității judiciare solicitante de a indica în cererea sa termenul în care ea dorește să obțină înapoierea actelor efectuate în îndeplinirea cererii, cu justificarea motivelor care impun fixarea unui asemenea termen.

Autoritatea judiciară solicitată trebuie să respecte pe cât posibil acest termen și, imediat ce consideră că se va afla în imposibilitatea de a-l respecta, ea trebuie să informeze asupra acestui lucru autoritatea solicitantă precizându-i termenul în care va fi în măsură să satisfacă cererea. Autoritatea judiciară solicitantă informează, în acest din urmă caz, autoritatea solicitată dacă, ținând cont de aceste elemente, ea își menține cererea sau o retrage.

Convenția trimite așadar la deschiderea unui dialog direct între autoritatea judiciară solicitantă și cea solicitată, destinat să favorizeze cooperarea. Aceasta va fi facilitată de recurgerea la Rețeaua Judiciară Europeană și la Eurojust.

Transmiterea cererilor de asistență (articolul 6)

Generalizarea transmiterii directe a cererilor de asistență

Convenția impune ca principiu transmiterea directă a cererilor de asistență de la o autoritate judiciară la o altă autoritate judiciară.

Acest mod de comunicare este permis și de Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Cu excepția Regatului Unit al Marii Britanii și a Irlandei (pentru care se va utiliza în continuare transmiterea prin intermediul Ministerului Justiției), această cale de transmitere se aplică pentru comisiile rogatorii internaționale, cererile de anchetă, transmiterile spontane de informații prevăzute de articolul 7 al Convenției 2000 și pentru denunțurile oficiale prevăzute de articolul 21 al Convenției din 20 aprilie 1959.

Atunci când este vorba despre transmiterea spontană a informațiilor, statele care doresc pot, în conformitate cu dreptul lor național, să supună folosirea acestor informații din partea statului destinatar la unele condiții (de exemplu: respectarea principiului specialității).

Transmiterea directă a categoriilor de cereri sus-menționate constituie o facultate și nicidecum o obligație. Articolul 6.2 privește de asemenea transmiterea între autoritățile centrale sau transmiterea între, pe de o parte, autoritatea centrală a unui stat și, pe de altă parte, o autoritate judiciară a unui alt stat.

Excepțiile de la comunicarea directă

Articolul 6.8 al convenției enumeră categoriile de cereri de asistență care continuă obligatoriu să fie transmise de către autoritatea centrală autorității centrale.

Este vorba în primul rând de cererile de transfer provizoriu sau de tranzit al persoanelor deținute, în cadrul articolului 11 al convenției din 20 aprilie 1959 sau al articolului 9 al convenției din 29 mai 2000 însăși.

Direcția de specialitate a Ministerului Justiției, prin unitatea specializată, va transmite asemenea cereri.

Este vorba în al doilea rând despre transmiterea extraselor hotărârilor de condamnare prevăzută de articolul 22 al convenției din 20 aprilie 1959, care se vor transmite, de asemenea, și în baza Convenției din 29 mai 2000 prin direcția de specialitate a Ministerului Justiției. Precizăm însă că atunci când cererea are drept obiect transmiterea copieii unei hotărâri judiciare sau a elementelor dosarului penal, convenția a introdus posibilitatea pentru autoritatea solicitantă de a se adresa direct instanței care a pronunțat hotărârea.

Folosirea mijloacelor moderne de transmitere a cererilor de asistență

Articolul 6.1. al convenției prevede că „cererile de asistență și schimburile spontane de informații prevăzute de articolul 7 se fac în scris sau prin orice mijloc care permite să se obțină o urmă scrisă în condiții care permit statului membru destinatar să verifice

autenticitatea sa”. În același sens sunt și dispozițiile art. 15 din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Faxul devine în consecință un mijloc normal de transmitere a cererilor și informațiilor între autoritățile judiciare ale statelor părți. Cu condiția ca siguranța – și anume confidențialitatea, integritatea și autenticitatea – transmiterii să fie asigurată, transmiterea printr-un mijloc electronic devine de asemenea posibilă.

Transmiterea directă a actelor de procedură (art. 5 al Convenției)

Convenția 2000 prevede, prin dispozițiile art. 5, că actele de procedură trebuie să fie trimise direct prin poștă (citații și alte acte procedurale).

Convenția conține totuși și excepții:

- când adresa persoanei este incertă sau necunoscută,
- când regulile de procedură ale statului solicitant cer o dovadă a înmânării care nu poate fi obținută prin poștă,
- când transmiterea prin poștă se dovedește a fi inadecvată sau ineficientă,
- când este posibil ca destinatarul să nu fie în măsură să înțeleagă limba de redactare a actului.

Respectarea procedurilor statului solicitant (articolul 4 al Convenției)

Statul solicitant va putea cere ca actele de asistență să fie îndeplinite în formele prevăzute de dreptul statului solicitant, dacă acestea nu sunt contrare principiilor fundamentale de drept ale statului solicitat. Astfel, probele obținute vor fi ușor și direct integrate în dosar.

Trebuie precizat că expresia “formalități și proceduri” trebuie să fie interpretată în sens larg și poate include, de exemplu, situația în care o cerere indică faptul că un reprezentant al autorităților judiciare a statului membru solicitant sau un reprezentant al apărării trebuie să fie autorizat să asiste la depoziția martorului.

Proceduri speciale prevăzute de Convenția din 29 mai 2000

Audierea martorilor și experților prin videoconferință (articolul 10 al convenției) sau prin teleconferință (articolul 11 al convenției)

Videoconferința poate fi folosită pentru audierea unui martor sau expert, dar chiar și a învinuiților și inculpaților, însă pentru aceștia din urmă numai în anumite condiții (articolul 10.9).

Livrările supravegheate (articolul 12 al convenției)

Articolul 73 al convenției de aplicare a acordurilor Schengen care limita livrările supravegheate în cazul infracțiunilor legate de traficul de stupefiante a fost abrogat și înlocuit de articolul 12 al Convenției din 29 mai 2000, care impune statelor părți să prevadă în dreptul lor intern posibilitatea de a proceda la livrări supravegheate pentru orice infracțiune care dă loc la extrădare.

Statul solicitat este cel care decide dacă o livrare supravegheată trebuie sau nu să aibă loc pe teritoriul său în conformitate cu procedurile prevăzute de dreptul său.

Echipe comune de anchetă (articolul 13 al convenției)

Această inovație depășește noțiunile obișnuite de „stat solicitant” și „stat solicitat”, în măsura în care este vorba despre punerea în comun de către două sau mai multe state a mijloacelor umane și tehnice pentru efectuarea unei anchete penale.

Crearea unei echipe comune este decisă împreună de statele respective. Echipa constituită astfel din agenții mai multor țări va putea acționa pe teritoriul unei țări sau al alteia care au fost de acord.

Anchete sub acoperire sau infiltrații (articolul 14 al convenției)

Este vorba pentru statul solicitat de a permite prezența și acțiunea pe teritoriul său a unui agent al statului solicitant care efectuează o operațiune de infiltrație sub o identitate falsă.

Dispozițiile introduse de articolul 14 al convenției nu au caracter de constrângere.

Protecția datelor cu caracter personal

Este pentru prima dată când o convenție privind cooperarea judiciară în materie penală cuprinde reguli de protecție referitoare la schimbul de date între două sau mai multe state membre. Un stat membru care a obținut date cu caracter personal în aplicarea convenției, poate să le folosească numai:

- în cadrul procedurilor judiciare sau administrative la care prezenta convenție se aplică; desigur, poate fi vorba despre proceduri diferite de cele pentru care asistența judiciară a fost cerută. Astfel fără autorizație un judecător poate transmite unui alt magistrat probele strânse cu ajutorul unei comisii rogatorii internaționale;
- în scopul altor proceduri judiciare sau administrative legate direct de procedurile vizate mai sus. Poate fi vorba în special despre folosirea documentelor primite în urma unei comisii rogatorii internaționale într-o procedură comercială legată de o bancrută frauduloasă sau cu ocazia procedurii de retragere a autorității părintești legată de o procedură penală pentru rele tratamente aplicate copiilor. Această listă nu este exhaustivă;
- pentru a preveni un pericol imediat și serios pentru ordinea publică;
- pentru orice alt scop, după consimțământul prealabil al statului membru care a transmis datele sau al respectivei persoane.

Statul membru care a transmis datele cu caracter personal poate cere statului membru destinatar să-l informeze asupra folosirii acestor date.

Luxemburgul a fost autorizat să formuleze o declarație specială în cadrul acestui articol, prin care poate cere, exceptând cazul în care statul membru solicitant a obținut consimțământul persoanei interesate, ca datele cu caracter personal să nu poată fi folosite într-o procedură judiciară sau într-o procedură conexasă numai cu acordul său prealabil, și asta în cadrul procedurilor pentru care ar fi putut refuza sau limita transmiterea sau folosirea de date cu caracter personal. Această țară a dorit astfel să restrângă uzul ce putea fi făcut în materie fiscală de date strânse în cazul comisiilor rogatorii internaționale.

Remiterea de bunuri și obiecte (articolul 8 al convenției)

Aceste noi dispoziții prevăd că cererile de asistență pot fi prezentate cu scopul de a pune obiectele obținute prin mijloace ilicite (de exemplu mărfurile furate) la dispoziția statului membru solicitant în vederea restituirii lor proprietarului legitim.

Conceput în optica unei aplicări limitate la cazurile în care nu există nicio îndoială asupra identității proprietarului legitim al bunului, acest articol precizează cadrul în care partea solicitată poate renunța la restituirea obiectului predat așa cum este prevăzută de articolele 3 și 6 ale convenției din 20 aprilie 1959.

Anexa

Convenția de la Viena din 23.05.1969 cu privire la interpretarea tratatelor

ARTICOLUL 26

Pacta sunt servanda

Orice tratat în vigoare leagă părțile și trebuie să fie executat de ele cu bună credință.

ARTICOLUL 27

Dreptul intern și respectarea tratatelor

O parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat.

Secțiunea a III-a

INTERPRETAREA TRATATELOR

ARTICOLUL 31

Regulă generală de interpretare

1. Un tratat trebuie să fie interpretat cu bună credință potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său.

2. În vederea interpretării unui tratat, contextul cuprinde, în afară de text, preambul și anexe:

a) orice acord în legătură cu tratatul și care a intervenit între părți cu prilejul încheierii tratatului;

b) orice instrument stabilit de către una sau mai multe părți cu prilejul încheierii tratatului și acceptat de celelalte părți ca instrument având legătură cu tratatul.

3. Se va ține seama, odată cu contextul:

a) de orice acord ulterior intervenit între părți cu privire la interpretarea tratatului sau la aplicarea dispozițiilor sale;

b) de orice practică urmată ulterior în aplicarea tratatului prin care este stabilit acordul părților în privința interpretării tratatului;

c) de orice regulă pertinentă de drept internațional aplicabilă relațiilor dintre părți.

4. Un termen va fi înțeles într-un sens special dacă este stabilit că aceasta a fost intenția părților.

ARTICOLUL 32

Mijloace complementare de interpretare

Se poate recurge la mijloace complementare de interpretare în deosebi la lucrările pregătitoare și la împrejurările în care a fost încheiat tratatul fie pentru a se confirma sensul rezultând din aplicarea articolului 31, fie pentru a se determina, sensul atunci când interpretarea dată conform art. 31:

a) lasă sensul ambiguu sau obscur; sau

b) duce la un rezultat vădit absurd sau nerațional.

ARTICOLUL 33

Interpretarea tratatelor autentificate în două sau mai multe limbi

1. Când un tratat a fost autentificat în două sau mai multe limbi, textul său are aceeași valoare în fiecare din aceste limbi, afară numai dacă tratatul nu dispune sau dacă părțile nu convin ca, în caz de divergență, unul din texte să aibă precădere.

2. O versiune a tratatului în altă limbă decât cele în care textul a fost autentificat nu va fi considerată drept text autentic decât dacă tratatul prevede sau dacă părțile au convenit aceasta.

3. Termenii unui tratat sunt presupuși a avea același înțeles în diversele texte autentice.

4. În afară de cazul în care un text determinat are precădere în conformitate cu paragraful 1, atunci când comparația textelor autentice învederează o deosebire de scris pe care aplicarea articolelor 31 și 32 nu îngăduie a o elimina, se va adopta sensul care, ținându-se seama de obiectul și de scopul tratatului, împacă cel mai bine aceste texte.